

RAZGLEDI**VPLIV STOPNJE URBANIZIRANOSTI NA DOHODKOVNE VIRE DRUŽINSKIH KMETIJ V SLOVENIJI**

AVTORICA

Nika Razpotnik Visković

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Geografski inštitut Antona Melika, Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
nika.razpotnik@zrc-sazu.si

UDK: 911.3:631(497.4)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Vpliv stopnje urbaniziranosti na dohodkovne vire družinskih kmetij v Sloveniji

V strukturi slovenskih družinskih kmetij prevladujejo tiste, ki dohodek iz kmetijske dejavnosti dopolnjujejo z dohodkom iz drugih, nekmetijskih dejavnosti. Bližina zaposlitvenih središč in gospodarska diverzifikacija na podeželju ter v bližnjih urbanih središčih omogočajo lažji dostop do nekmetijskih finančnih virov. V raziskavi smo želeli preveriti ali je delež dohodka iz kmetijske dejavnosti v proračunih družinskih kmetij manjši na bolj urbaniziranih območjih in obratno – torej višji na neurbaniziranih območjih. Analizo smo izvedli na podlagi podatkov Popisa kmetijskih gospodarstev iz leta 2000 za območje Slovenije.

KLJUČNE BESEDE

geografija, agrarna geografija, socio-ekonomska struktura družinskih kmetij, stopnja urbanizacije

ABSTRACT

The influence of the level of urbanization on the income structure of Slovenian family farms

For the greater percentage of Slovenian family farms the agriculture is not the main activity and consequently also not the main source of income. The proximity of employments and economic diversification in rural areas and near urban centers allow better access to the non-agricultural income sources. With this article we wanted to verify the hypothesis that the share of income from agriculture is lower in urbanized areas and the other way round – its share is higher in less urbanized areas. For the analyses we used Slovenian Agricultural Census 2000 data.

KEY WORDS

geography, agricultural geography, socio-economic structure of family farms, level of urbanization

1 Uvod

Večji del slovenskih družinskih kmetij dohodek iz kmetijske dejavnosti dopolnjuje z drugimi viri zaslužka. Rezultati socialno-ekonomske tipologije teh kmetijskih gospodarstev so pokazali, da je kmetij, ki dohodek črpajo le iz kmetijske dejavnosti 17,3 %. To so tako imenovane čiste kmetije. Če k temu dodamo 9,9 % kmetij, ki so ostarele in predstavljajo posebno socialno kategorijo, ugotovimo, da je 72,8 % kmetijskim gospodarstvom kmetijska dejavnost glavni ali pa le stranski vir skupnih dohodkov (Udovč, Kovačič in Kramarič 2006).

Zaposlovanje članov kmečkih gospodinjstev v drugih dejavnostih je izvorno odraz neugodne posestne strukture oziroma prevlade majhnih kmetij ter posledično njihove ekonomske stiske, saj kmetijska dejavnost ni prinašala dovolj dohodka za preživetje.

V iskanju dejavnikov, ki so pripeljali do današnjih razmer, ne moremo mimo dogodkov leta 1848, ko je cesarski razglas o odpravi vseh graščinskih pravic v okviru habsburške monarhije prinesel zemljiško odvezo. Le-ta je »... *kmeta resda osvobodila podložništva ter mu priznala enakopraven položaj z drugimi sloji prebivalstva, ga oprostila opravljanja tlake in naturalnih dajatev, kar so bile nedvomno zelo velike pridobitve, vendar mu je na drugi strani vzela ugodnosti služnostnih pravic oziroma naprtila odplačilo visoke denarne obveznosti ... Zemljiška odveza je torej kmeta pravno osvobodila in obenem pospešila prehod kmetijstva iz pretežno naturalnega v tržno oziroma kapitalistično gospodarstvo ...*« (Lazarevič 1994, 14–15). Kmete so torej bremenila plačila denarne odškodnine za zemljiško odvezo, davkov, dediščin, dot, drobljenje posesti zaradi določil dednega zakona iz leta 1868, ki je dovoljeval svobodno delitev kmečke posesti, in turbulence v širšem gospodarskem okviru (Lazarevič 1994). Posledično so se zatekli k zadolževanju, odvečna delovna sila pa je bila prisiljena zapustiti kmetijsko gospodarstvo.

Po koncu druge svetovne vojne je sledila intenzivna in prostorsko razpršena industrializacija, ki je iz večjih zaposlitvenih središč prodrla tudi na podeželska območja. Članom kmečkih gospodinjstev je omogočila, da so ostali na kmetiji, družinski proračun pa okrepili z zaposlitvijo zunaj primarnega sektorja.

Poklicno razslojevanje članov kmečkih gospodinjstev na slovenskem podeželju je potekalo v več fazah. Najprej se je izven kmetije zaposlil le del aktivnih članov, del pa jih je ostal samo v kmetijstvu. Oblikovala so se tako imenovana delavsko-kmečka gospodinjstva. V drugi fazi se je izven kmetijstva zaposlila večina mlajših članov gospodinjstev, ki pa so del časa še vedno namenili tudi delu na kmetiji. S tem so se oblikovala tipična polkmečka gospodarstva. Sprva so se člani zaposlovali na nizko kvalificiranih delovnih mestih; njihova kmetijska proizvodnja doma je bila raznolika in samooskrbna. Z leti se je tudi na račun boljše izobrazbene sestave krepilo njihovo zaposlovanje v dejavnostih, ki so zahtevale bolj kvalificirano delovno silo. Vzporedno s tem so mešani kmečki obrati postajali vse bolj specializirani, modernizirani in delno tudi tržno usmerjeni (Klemenčič 1980).

Podobno se je prehod iz čistega v mešani oziroma dopolnilni socialno-ekonomski tip odvijal tudi drugod po Evropi. Ruth Gasson (1986) ga, na primer, navaja za območje Anglije in Walesa. Po njenem se je gospodar kmetije zaradi finančne stiske najpogosteje odločil za dodatno zaposlitev izven kmetijskega sektorja. Sledilo je nekmetijsko zaposlovanje preostalih, pretežno mlajših članov kmečkega gospodinjstva. Le-ti so tudi po prevzemu kmetije ostali delno ali pa polno zaposleni v nekmetijskih dejavnostih. Avtorica izpostavlja tudi trend kupovanja zapuščenih kmetij s strani ljudi, ki se s kmetijstvom do tedaj niso ukvarjali. Staro zaposlitev so obdržali, ta dohodek pa dopolnjevali z dohodkom iz kmetijske dejavnosti (Gasson 1986).

Motivi za dopolnjevanje različnih virov dohodkov ne izhajajo izključno iz finančne nezadostnosti kmetij, ampak tudi zaradi želje po drugačnem, sodobnejšem življenjskem slogu. Pogoj za dodatno zaposlovanje članov kmečkih gospodinjstev izven kmetijstva je dostop do trga delovnih mest, ki je v bolj urbaniziranih območjih večji in bolj raznolik. Razvoj neagrarnih dejavnosti, infrastrukturno opremljanje slovenskega podeželskega prostora in modernizacija kmetijstva na ožjih obmestnih območjih kot tudi na širšem podeželju, spremlja specifičen proces urbanizacije, ki je povezan s širjenjem con vsa-

kodnevne migracije in s selitvenimi tokovi prebivalstva iz podeželja v mesta ter z razseljevanjem mestnega prebivalstva na že urbanizirana širša območja (Klemenčič 1980).

Vir delovnih mest pa niso le večja urbana zaposlitvena središča, ampak tudi podeželska območja sama s svojim endogenim gospodarskim kapitalom. V grobem ga lahko opredelimo s številom delovnih mest na delovno aktivno prebivalstvo (Kavaš in Pečar 2006). Gospodarska diverzifikacija podeželskih območij, ki jo opredeljujejo naglo naraščanje števila obrtno-poslovnih con, razvoj drobnega podjetništva ter uvajanje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah (Potočnik Slavič 2008), vzpodbuja večjo demografsko ter socialno-ekonomsko stabilnost podeželja in posledično prispeva k dvigu kvalitete življenja tamkajšnjih prebivalcev.

Bližina zaposlitvenih središč in gospodarska diverzifikacija na podeželju omogočajo lažji dostop do zaposlitve in do finančnih virov iz nekmetijskih dejavnosti. Ali je torej delež dohodka iz kmetovanja v proračunih kmečkih gospodinjstev zaradi bližine zaposlitvenih središč na bolj urbaniziranih območjih skromnejši v primerjavi s tistimi na neurbaniziranih območjih?

2 Kmetijstvo kot edina, glavna ali stranska dejavnost na kmetiji

Na zgornje vprašanje ni mogoče odgovoriti neposredno, saj »... v Sloveniji praktično ni virov, ki bi prikazovali skupni dohodek kmečkih gospodarstev, tudi v tujini so redki. Agrarno-ekonomske analize v večini primerov ostajajo na ravni sektorskih analiz in se pri ocenjevanju dohodkovne ravni omejujejo na dohodek iz kmetijstva. V Sloveniji ne razpolagamo s podatki o skupnem dohodku kmečkih gospodarstev. Kmetijski inštitut Slovenije izdeluje ocene ekonomskega položaja kmetijstva zgolj na podlagi izračunanega dohodka iz kmetijstva. Od leta 1994 dalje v Sloveniji teče projekt vodenja knjigovodstva na kmetijah po FADN metodologiji, ki pa se prav tako osredotoča samo na izračun dohodkov iz kmetijstva. Pri vseh ostalih sistemih zbiranja podatkov s kmetij prav tako obstajajo le delne obravnave ekonomskega položaja kmečkega gospodarstva...« (Oblak, Juvančič in Erjavec 2003, 274). Odgovor na vprašanje smo zato iskali na posreden način, s pomočjo analize dela na družinskih kmetijah glede na podatke Popisa kmetijskih gospodarstev 2000 Statističnega urada Republike Slovenije glede na območja različnih stopenj središčnosti in urbaniziranosti po Ravbarju (1997).

S pojmom »analiza dela na družinskih kmetijah« označujemo analizo podatkov o delovni sili na kmetijskem gospodarstvu (člani, starejši od 15 let in drugi zaposleni na družinskih kmetijah), ki ji delo v kmetijstvu predstavlja edino, glavno ali le stransko dejavnost. Podatki so bili zbrani v okviru Popisa kmetijskih gospodarstev 2000, v katerem so morali gospodar in drugi člani ter zaposleni opisno ovrednotiti delo na kmetiji. Kriterij za opredelitev žal ni delež dohodkov iz kmetijskih/nekmetijskih dejavnosti, ampak izključno porabljen čas za to dejavnost. Anketiranci so izbirali med naslednjimi možnostmi:

- kmetijstvo kot edina dejavnost: kmetijstvo je za gospodarja ali člana gospodinjstva edina dejavnost, če slednji poleg kmetijstva ne opravlja nobene druge gospodarske dejavnosti, s katero ustvarja dohodek.
- kmetijstvo kot glavna dejavnost: kmetijstvo je za gospodarja ali člana gospodinjstva glavna dejavnost, če v primerjavi z drugimi dejavnostmi, s katerimi ustvarja dohodek, porabi za kmetovanje največ delovnega časa.
- kmetijstvo kot stranska dejavnost: kmetijstvo je za gospodarja ali člana gospodinjstva stranska dejavnost, če za druge gospodarske dejavnosti, s katerimi ustvarja dohodek, porabi več časa kot za kmetovanje.
- »občasna pomoč« in »ne dela na kmetijskem gospodarstvu« – ti dve kategoriji v analizi nista upoštevani.

Vprašani so odgovarjali na dva načina: v obliki števila oseb in v obliki koeficienta polnovrednih delovnih moči (v nadaljevanju PDM), ki izraža obseg razpoložljive in angažirane delovne sile na kmetijah. Koeficient temelji na standardnem 39 urnem delovnem tednu, zato en PDM obsega 1990 ur (Popis kmetijskih gospodarstev 2000).

Prostorska enota v analizi je bila občina. Zaradi različnih površin občin, različnega števila družinskih kmetij, oseb, ki na njih predstavljajo delovno silo in posledično različnega obsega dela na kmetijah, smo

se odločili, da primerjavo izvedemo na podlagi deležev posamezne kategorije PDM v posamezni občini. Ni nas torej zanimal absolutni obseg dela v posameznem razredu, ampak v kakšnem razmerju delo na kmetijah predstavlja edino, glavno oziroma stransko dejavnost. Analizirali smo podatke za 192 občin, kolikor jih je bilo v času popisa kmetij leta 2000.

3 Stopnja urbaniziranosti

Pri opredeljevanju stopnje urbaniziranosti občin smo se oprli na metodo za merjenje urbanizacije in odnosov med mesti ter bližnjimi obmestji (Ravbar 1997). Temelji na izboru enostavnih in razumljivih statistično merljivih kazalcev, ki poskušajo celovito zajeti vse najpomembnejše značilnosti sodobne urbanizacije. Avtor (Ravbar 1997) se je odločil za uporabo socialnogeografskih, fiziognomskih, strukturnih in funkcijskih kriterijev. Med socialnogeografskimi indikatorji je izbral velikost aglomeracije, gibanje in gostoto prebivalstva ter selitveni saldo. Pri funkcijskih kazalcih je upošteval gospodarske in druge vezi med prebivajočimi in zaposlenimi ter dnevno migracijo zaposlenih. Pri fiziognomskih kriterijih se je omejil na dinamiko stanovanjske gradnje in v okviru tega delež individualnih hiš od skupnega stanovanjskega fonda, pri določanju poselitvenih kriterijev pa je presodil, da seštevek števila prebivalstva in delovnih mest na enoto površine nazorno odslkava prepletanje populacijskih, bivalnih razmer in tudi delovnih pogojev kot odločujočih »lokacijskih« faktorjev za oblikovanje preobrazbe naselbinskih območij. Izbrani kazalci izražajo geografske sestavine temeljnih funkcij človekovega delovanja, predvsem bivanja in dela. Kriteriji nakazujejo vsaj tri razsežnosti, ki jih prinaša urbanizacija: na spremembe v fizičnem razvoju naselij, na spremembe v socialni strukturi območij in posredno tudi na spremembe v sistemu kulturnih vrednot, ki jih prinaša novi »obmestno naravnani način življenja«, vzpodbujen z urbanizacijo. Metodologija je bila zaradi spremenjenega števila občin kasneje še dopolnjena (Ravbar 2009) in opredeljuje šest urbanizacijskih stopenj, s katerimi se soočajo slovenske občine (slika 1):

- zelo močna urbanizacija,
- močna urbanizacija,
- zmerna urbanizacija,
- šibka urbanizacija,
- zelo šibka urbanizacija,
- neurbanizirano.

Največji del slovenskega ozemlja (27,8 %) predstavljajo neurbanizirana območja. S precej manjšim deležem (18,6 %) sledijo zelo močno urbanizirane občine. Regionalne razlike so ustvarjali različni naravnogeografski, prometnogeografski, zgodovinski, ekonomski, ekološki in upravopolitični pogoji. Najvišja stopnja urbaniziranosti je v osrednji Sloveniji od Jesenic do Ljubljanskega polja in Kamniško-Bistriške ravnine, ob Obali, na Goriškem, Kočevskem, Zasavju, Celjski kotlini, Šaleški kotlini in Dravsko-Ptujskem polju. Območja zelo močne urbaniziranosti zajemajo tretjino površja občin in štiri petine prebivalstva. Na drugi strani pa je dobra tretjina slovenskih občin povsem neurbaniziranih. Preostalo tretjino oblikujejo občine z različnimi prehodnimi urbanizacijskimi stopnjami: od šibke do zmerne urbaniziranosti (Ravbar 1997).

4 Značilnosti kmetijskih gospodarstev glede na stopnjo urbanizacije območja

V neurbaniziranih lokalnih skupnostih je največji delež števila občin, družinskih kmetij, kmetijskih zemljišč v uporabi, skupne akumulacije ekonomske moči kmetij ter prav tako največji delež dela, vloženega v kmetijsko dejavnost. Vse te kategorije so enakomerno porazdeljene in se gibljejo med 28 ter 29 %. Deleži omenjenih kategorij sledijo površini tudi pri ostalih tipih občin. Na dokaj enakomerno razporeditev družinskih kmetij in z njimi povezanimi kazalniki kaže tudi izračun povprečnih vrednosti

kmetijskih zemljišč v uporabi, ekonomske vrednosti in koeficienta PDM na posamezno družinsko kmetijo (preglednica 1).

Preglednica 1: Značilnosti območij glede na stopnjo urbaniziranosti (Popis kmetijskih gospodarstev 2000).

stopnja urbaniziranosti	število občin (%)	površina (%)	delež družinskih kmetij (%)	povprečje KZU* (ha)	povprečje ESU*	povprečje PDM*
zelo močna	18,75	18,62	16,16	5,01	4,19	1,15
močna	14,58	13,82	12,54	6,02	3,65	1,25
zmerna	12,50	17,72	18,13	5,13	4,23	1,20
šibka	8,33	15,02	13,56	5,38	3,54	1,20
zelo šibka	5,73	7,02	11,01	5,04	4,20	1,25
neurbanizirano	40,10	27,80	28,60	5,26	3,94	1,20
skupaj	100	100	100	5,28	3,97	1,20

* KZU – kmetijska zemljišča v uporabi (ha), ESU – evropska enota ekonomske velikosti, PDM – polnoredna delovna moč

Splošne značilnosti kmetijskih gospodarstev se tako glede na stopnjo urbanizacije območja, kjer se nahajajo, ne razlikujejo v tolikšni meri, kot bi pričakovali, upoštevajoč intenzivne procese preobrazbe v demografski, zaposlitveni in socialni sestavi prebivalstva, s čimer se spreminja tudi ekonomska, funkcijska in fiziognomska struktura široke obmestne pokrajine (Ravbar 2006).

Za vse tipe območij lahko sklenemo, da povprečna velikost družinskih kmetij oziroma njihovih kmetijskih zemljišč v uporabi znaša med 5 in 6 ha, ekonomska vrednost kmetij okoli 4 ESU ter da je v kmetijo vložene okoli 1,2 PDM oziroma 400 ur dela letno.

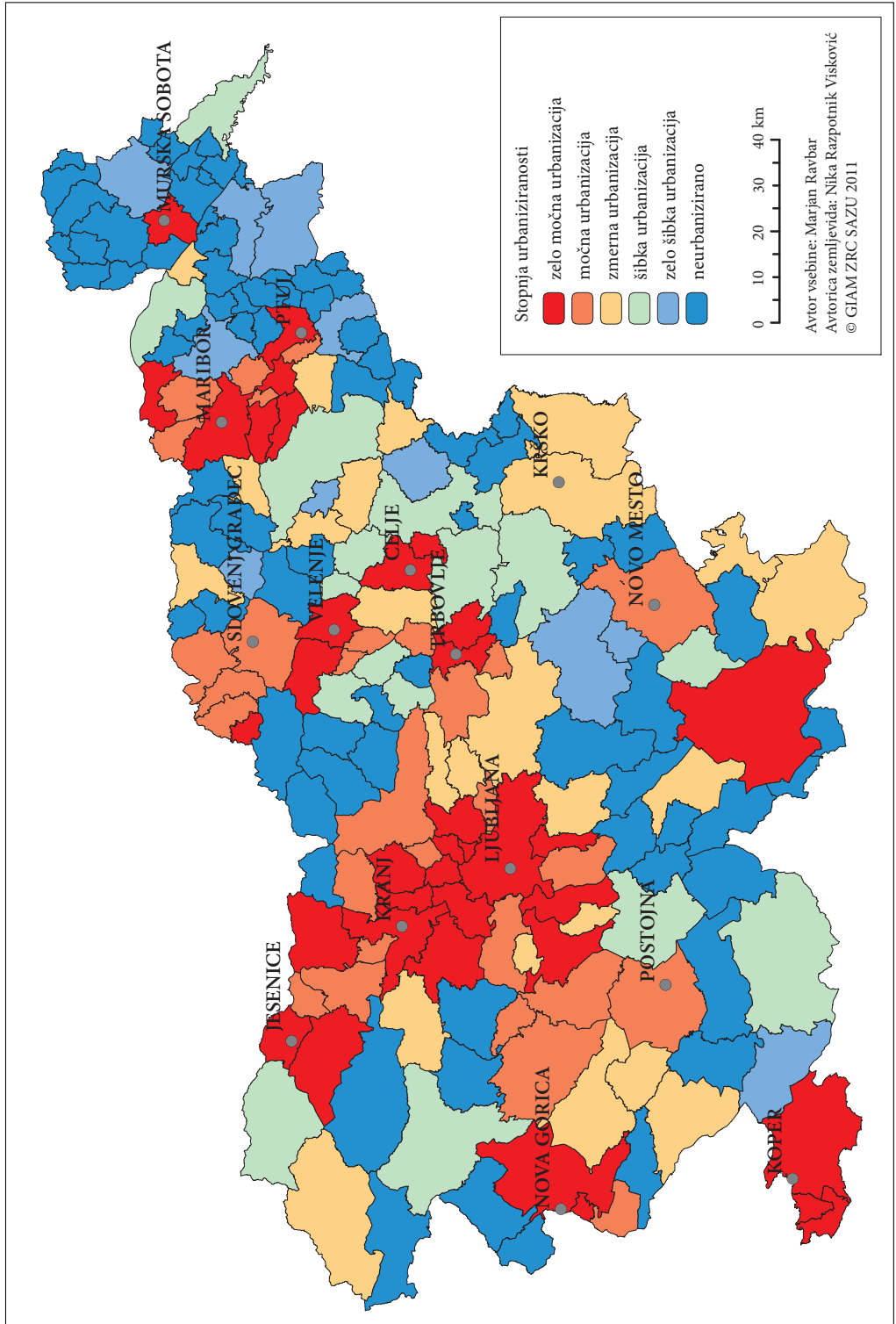
5 Rezultati analize dela na kmetijskih gospodarstvih

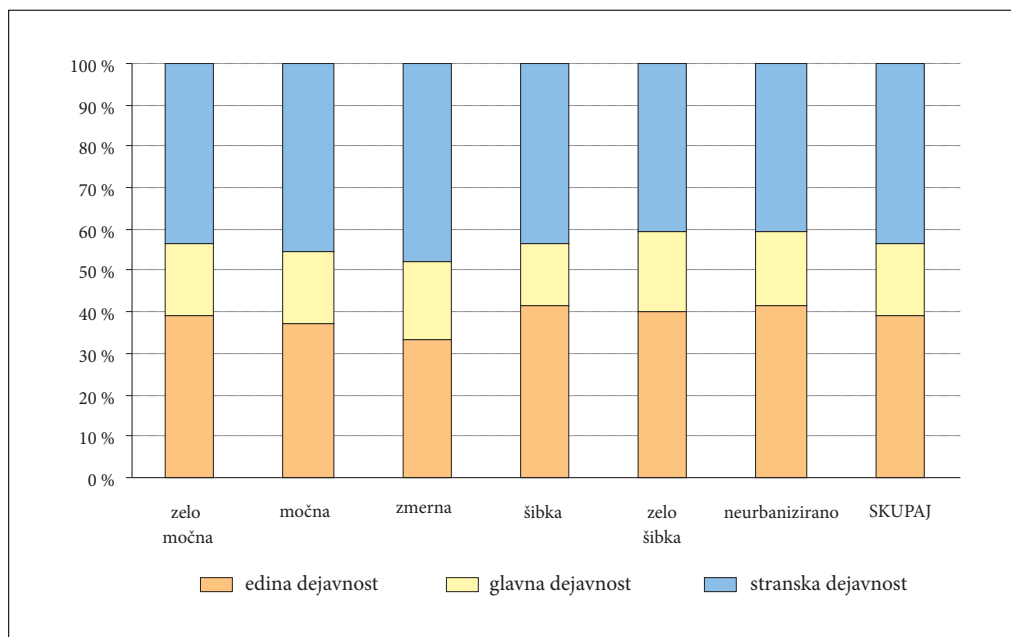
Na slovenskih družinskih kmetijah se največ kmečkega dela (43 % na državni ravni) opravi kot stranska dejavnost, kar pomeni, da delovna sila na kmetiji za druge vire dohodkov porabi več časa, kot za kmetovanje (slika 2). Glede na stopnjo urbanizacije območja, na katerem se kmetije nahajajo, so odstopanja nekaj odstotna. Najvišji delež (47,9 %) beležijo območja zmerne urbanizacije. To pomeni odstopanje od naših pričakovanj, da bi moral biti delež kmečkega dela kot stranske dejavnosti zaradi bližine trga delovnih mest najvišji v zelo močno in močno urbaniziranih občinah. Pričakovano najnižji pa je ta odstotek v neurbaniziranih in šibko urbaniziranih občinah, za katere velja, da je dosegljivost delovnih mest zunaj kmetijske dejavnosti skromnejša.

Kmetovanje kot glavna dejavnost na kmetiji je najslabše zastopano, povprečno 17,6 %, saj se delovna sila na kmetiji ali posveča prvenstveno kmetijski proizvodnji ali pa kmetijstvu nameni manjši del svojega delovnega časa in glavni vir dohodkov prihaja iz nekmetijskega segmenta.

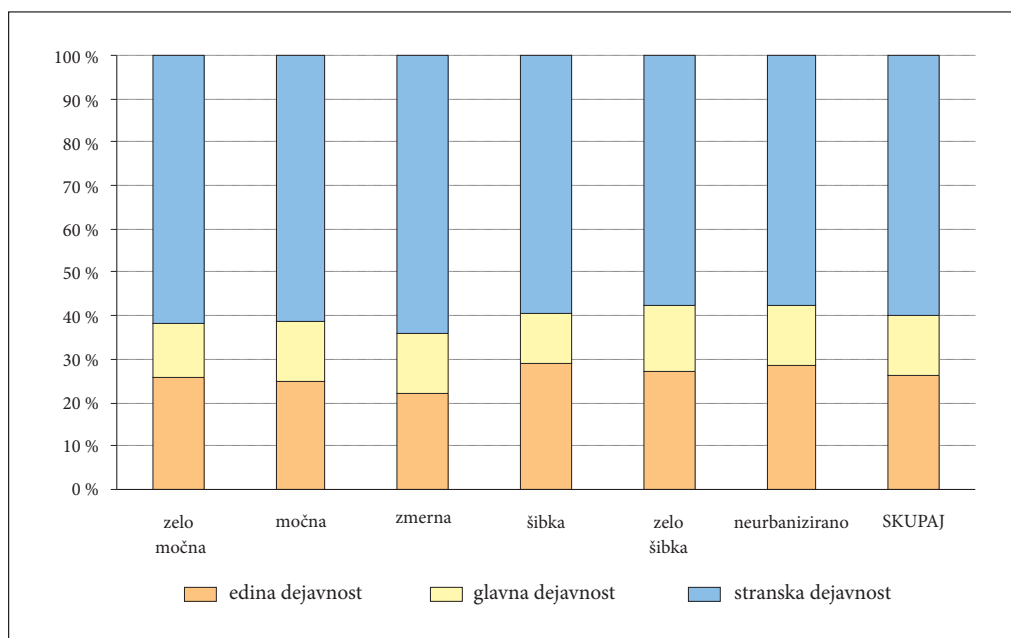
Kmetijska dejavnost kot edina poraba časa za delo ter posledično edini vir dohodka na družinskih kmetijah, je značilna za slabih 39 % slovenskih gospodarstev. Najvišji odstotek beležijo šibko urbanizirana (41,4 %), najnižjega (33,1 %) pa zmerno urbanizirana območja. Ponovno preseneča rezultat za močno urbanizirane občine, ki je nadpovprečen (39 %) in ponovno zavrača pričakovanja, da bližina delovnih mest pomeni manjši delež čistih kmetij oziroma manjši delež kmetovanja kot edine dejavnosti na kmetiji.

Slika 1: Stopnje urbaniziranosti slovenskih občin (Ravbar 2009). ► str. 62

Slika 2: Delo v kmetijstvu kot edina, glavna ali stranska dejavnost glede na stopnjo urbaniziranosti – podatki za PDM (Popis kmetijskih gospodarstev 2000).

Slika 3: Delo v kmetijstvu kot edina, glavna ali stranska dejavnost glede na stopnjo urbaniziranosti – podatki po osebah (Popis kmetijskih gospodarstev 2000).

Kot je bilo že omenjeno, so bili v Popisu kmetijskih gospodarstev 2000 podatki o delu v kmetijski dejavnosti zajeti v obliki koeficienta PDM ter v številu oseb, ki opravljajo delo na kmetiji. Analiza podatkov po številu oseb kaže, da delo na kmetiji predstavlja edino dejavnost le 26,4 % osebam, le-te časovno opravijo 38,9 % vsega dela. Kmetovanje predstavlja glavno dejavnost 13,6 % osebam, ki opravijo 17,6 % delovnih ur na družinskih kmetijah. Največjemu deležu vprašanih (60 %) pa je ta dejavnost zgolj stranskega pomena, skupno pa opravijo 43,5 % dela na kmetijah.

Kot je razvidno iz slike 3, je na območjih zmerne urbanizacije delež oseb, ki jim kmetijska dejavnost predstavlja edini vir dohodka, najmanjši (22 %). Nasprotno pa je v teh občinah v primerjavi z ostalimi tipi območij največji delež tistih, ki kmetijski dejavnosti posvečajo stransko vlogo (63,9 %). V območjih šibke urbanizacije in neurbaniziranih območjih je delež delovne sile, ki ji kmetijska dejavnost pomeni edino dohodkovno dejavnost, najvišji (slabih 29 %). Stranski pomen kmetovanja pa je takoj za zmerno urbaniziranimi občinami izraziteje zastopan v zelo močno in močno urbaniziranih občinah. Pri tem velja opozoriti, da so razlike med posameznimi tipi območij le nekaj odstotne, torej o velikih odstopanjih ne moremo govoriti.

Rezultati analize dela na kmetijskih gospodarstvih odstopajo od pričakovanj predvsem na območjih zelo močne in močne urbanizacije, kjer se kmetijska dejavnost kot edina dejavnost opravlja v nadpovprečnem deležu. Bližina mest tako ne predstavlja le bližine delavnih mest in večjih možnosti za zaposlitev zunaj kmetijstva, ampak predvsem zgoščeno poselitev in s tem večje povpraševanje po kmetijskih izdelkih. Ukvarjati se izključno s kmetijstvom se zaradi večjega trga za prodajo kmetijskih pridelkov v neposredni bližini mest (in ugodnih naravnih pogojev) ekonomsko izplača. Na to kaže tudi raziskava okoljske in razvojne vloge kmetijstva v Mestni občini Ljubljana (Lampič 2007), iz katere je razvidno, da se kmetije na tem območju številčno sicer krčijo, a se hkrati velikostno širijo, specializirajo in tržno usmerjajo.

6 Sklep

V Sloveniji in tujini lahko zasledimo podatkovni manko na področju spremljanja dohodkov kmetijskih gospodarstev. Sistem knjigovodenja na družinskih kmetijah še ni vzpostavljen, deluje le vzorčna mreža FADN, ki naj bi po obvezi do Evropske unije zbirala podatke za 900 kmetij. Ob množici podatkov s področja gospodarstva in ekonomskih gibanj pomanjkanje zanimanja za ekonomsko strukturo družinskih kmetij nakazuje, da se kmetijski dejavnosti ne priznava strateške vloge, ki jo s svojimi številnimi funkcijami ima. Oskrba s hrano je pomembna dobrina, a prednost ima žal še vedno intenzivna urbanizacija, na račun katere izginjajo najkvalitetnejša kmetijska zemljišča.

Ključni dejavniki pri upravljanju s podeželjem prostora so kmetje, zato bi moralo biti poznavanje in spremljanje socialno-ekonomskih procesov na družinskih kmetijah glavno izhodišče upravljanja podeželja. Če se kmetijska zemljišča opuščajo in prehajajo v druge rabe, se je treba vprašati, zakaj do tega prihaja. Na eni strani je to v velikem interesu investitorjev, ki na teh zemljiščih gradijo, zagotovo pa je glede na trenutne gospodarske in družbene razmere to v interesu tudi lastnikom in uporabnikom teh zemljišč – kmetom.

V prispevku smo želeli soočiti socialno in ekonomsko strukturo kmetij s stopnjo urbaniziranosti. Analizo smo izvedli na podlagi podatkov o delu na kmetijah, ki kažejo vlogo kmetijske dejavnosti in aktivnosti in družinskem proračunu slovenskih kmetij. Kmetijstvo je pri prevladujočem deležu kmetij le stranska dejavnost, stopnja urbanizacije pa pri tem ne igra vidnejše vloge. Ne glede na to, ali gre za neurbanizirana ali zelo močno urbanizirana območja, člani gospodinjstva intenzivno iščejo dodatne vire dohodka zunaj kmetijske dejavnosti. Dostopnost do delovnih mest tako ni prevladujoči dejavnik pri oblikovanju socio-ekonomske strukture kmetij v Sloveniji.

7 Viri in literatura

- Gasson, R. 1986: Part time farming strategy for survival? *Sociologia Ruralis* 26, 3-4. Devon. DOI: 10.1111/j.1467-9523.1986.tb00792.x
- Kavaš, D., Pečar, J. 2006: Metodologija izračuna indeksa razvojne ogroženosti za obdobje od 2007 do 2013. Delovni zvezek 6. Ljubljana.
- Klemenčič, V. 1980: Problemi polkmečke strukture v obmestjih Slovenije. *Geographica Slovenica* 11. Ljubljana.
- Lampič, B. 2007: Okoljska in razvojna vloga kmetijstva v Mestni občini Ljubljana. *Dela* 28. Ljubljana.
- Lazarevič, Ž. 1994: Kmečki dolgovi na Slovenskem. Ljubljana.
- Oblak, O., Juvančič, L., Erjavec, E. 2003: Ocena skupnega dohodka na kmečkih gospodarstvih v Sloveniji. Slovensko kmetijstvo in Evropska unija. Ljubljana.
- Popis kmetijskih gospodarstev 2000. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana.
- Potočnik Slavič, I. 2008: Endogeni razvojni potenciali podeželja. Doktorsko delo, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Ravbar, M. 1997: Slovenska mesta in obmestja v preobrazbi. *Geografski zbornik* 37. Ljubljana.
- Ravbar, M. 2006: Podeželje na preizkušnji – kdo bo nadomestil kmetijstvo? *Dela* 25. Ljubljana.
- Ravbar, M. 2009: Razvojni dejavniki v Sloveniji – ustvarjalnost in naložbe. *Georitem* 9. Ljubljana.
- Udovč, A., Kovačič, M., Kramarič, F. 2006: Socio-ekonomski tipi kmetij po podatkih popisa kmetijskih gospodarstev v letu 2000. *Slovenija v EU – izzivi za kmetijstvo, živilstvo in podeželje*. Ljubljana.

8 Summary: The influence of the level of urbanization on the income structure of Slovenian family farms

(translated by the author)

Income structure of Slovenian family farms is something we do not know much about, since the corresponding statistics are very insufficient. The proper accountancy system is not established yet; the FADN network is still in testing phase and includes only 900 sample family farms in Slovenia.

According to the good availability of statistics for general economic parameters on one side and the lack of interest for deeper understanding of socio-economic structure of agricultural holding on the other, we can conclude that strategic role of agriculture is still not recognized, not only in economic but also in the social and environmental sense. On declarative level food production and food supply have strategic national importance, but the reality turns out to be in complete opposite: through the process of spatial and regional development planning the most fertile agricultural land is often replaced by intensive urbanized land use.

Farmers are the key defining factor in determining the land use in rural areas; this is why the knowledge about the socio-economic processes in agriculture should be the starting point in developmental and spatial planning.

Why the agricultural use is replaced by other land uses? This is not only the result of the interest and pressure from the side of investors who are building on this land, but obviously also the result of actual economic and social circumstances, that encourage the owners of agricultural land to sell it.

In the article we analyzed socio-economic structure of family farms according to the level of urbanization. We used Agricultural Census data 2000 about labour force in agriculture, expressed in annual work units and in number of persons, working on holding and analyzed the role of farming in Slovenian family farm budget. The analysis was carried out on municipal level.

Results are somehow surprising – for the greater percentage of family farms the agriculture is not main activity and consequently also not the main source of income. The members of agricultural holdings search another sources of income outside the agriculture regardless the level of urbanization. Better and diverse employment possibilities therefore do not have significant impact on socio-economic structure of Slovenian farms.